

Mezinárodní osvojení a náhradní mateřství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Eva Petrová

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva

15. 5. 2019

**Cesta za rodinou – Příběhy mezinárodní adopce.
Právo, trendy a zkušenosti.**

Obecně k (mezinárodnímu) osvojení

- Úmluva nezaručuje právo na osvojení ani právo být osvojen
- vztahy mezi adoptivními rodiči a adoptovaným dítětem spadají pod ochranu čl. 8 Úmluvy (*Kurochkin proti Ukrajině*)
- zákonné osvojení může zakládat rodinný život i v případě absence vazeb mezi adoptivním dítětem a adoptivními rodiči (*Topčić-Rosenberg proti Chorvatsku, § 38*).
- závazky na poli čl. 8 Úmluvy v oblasti osvojení musí být vykládány v souladu s Úmluvou o právech dítěte, Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a Evropskou úmluvou o osvojení dětí (*Pini a ostatní proti Rumunsku, § 139-140*)
- povinnost respektovat nejlepší zájem dítěte → při osvojení se poskytuje rodina dítěti nikoli rodině dítě (*Fretté proti Francii, § 42*)

Mezinárodní osvojení v. přání dítěte

- rozsudky o mezinárodním osvojení rumunských dětí italskými rodiči
- děti ve věku 10 let odmítly opustit dětský domov, kde před osvojením několik let žily
- rozsudky o mezinárodním osvojení nebyly s ohledem na přání dětí vykonány → námitka adoptivních rodičů o porušení práva na respektování rodinného života dle čl. 8 Úmluvy
- mezi adoptivními rodiči a dětmi existoval rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy → stát v zásadě povinen sloučit rodinu, byť se nejedná o absolutní povinnost zejména, pokud jsou rodiče a děti odcizeni
- před mezinárodním osvojením nebyl zajištěn účinný kontakt mezi adoptivními rodiči a dětmi, děti nebyly připraveny na odchod z dětského domova, na který byly sociálně a citově vázány
- s ohledem na přání dětí, které bylo vzhledem k věku nutno respektovat, a absenci skutečných vazeb k adoptivním rodičům, nebyly rumunské orgány povinny zajistit odjezd dětí do Itálie → neporušení čl. 8 Úmluvy
- *Pini a ostatní proti Rumunsku, č. 78028/01 a 78030/01, 22.6.2004*

Plošný zákaz osvojení ruských dětí občany USA

- politické napětí mezi Ruskem a USA → plošný zákaz osvojení ruských dětí občany USA od 1.1.2013
- stížnosti k ESLP podali budoucí adoptivní rodiče v různých fázích řízení o mezinárodní osvojení → diskriminace ve spojení s porušením práva na rodinný život
- Úmluva nezaručuje právo na mezinárodní osvojení, avšak pokud vnitrostátní právo osvojení umožňuje, musí se uplatnit nediskriminačně
- mezinárodní osvojení je dlouhodobý a komplikovaný proces; proces osvojení konkrétního dítěte → kontakt, emoce, budování vazeb
- v době zákazu většina žadatelů kontakt s dítětem, podaná žádost o osvojení
- řízení o mezinárodní osvojení nezaručuje příznivý výsledek, ale žadatelé neobdrželi negativní stanovisko soudu, řízení bylo zastaveno s ohledem na nečekaný plošný zákaz, který nebral v úvahu zájmy dotčených dětí
- zákaz uplatněný retroaktivně na všechny budoucí adoptivní rodiče z USA bez ohledu na fázi řízení o osvojení a individuální okolnosti → nepřiměřené opatření, porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8
- *A.H. a ostatní proti Rusku, č. 6033/13 a další, 17.1.2017*

Věk žadatelky v řízení o mezinárodní osvojení

- žadatelka ze Švýcarska osvojila roční dítě z Vietnamu
- žádost o mezinárodní osvojení dalšího dítěte zamítnuta z důvodu věku žadatelky → s ohledem na požadovaný věk dítěte při vědomí čekacích lhůt u mezinárodních osvojení by věkový rozdíl činil 46 až 48 let; v úvahu vzat rovněž zájem již osvojeného dítěte
- žadatelka podala stížnost k ESLP → nepovolení osvojit druhé dítě zakládalo diskriminaci z důvodu věku
- výchovné kvality a finanční možnosti žadatelky nezpochybněny, jediným důvodem odmítnutí byl její věk, věkový rozdíl by nebyl v zájmu dítěte
- neexistence jednotné zásady ohledně věku žadatelů, „přiměřený věkový rozdíl“ → široký prostor států pro uvážení
- cílem je vytvořit co nejpříznivější podmínky pro přijetí osvojeného dítěte, nejlepší zájem již osvojeného dítěte
- odlišné zacházení se žadatelkou z důvodu jejího věku v mezích širokého prostoru států pro uvážení → neporušení Úmluvy
- *Schwizgebel proti Švýcarsku, č. 25762/07, 10.6.2010*

Vnitrostátní právní úprava náhradního mateřství

- § 804 občanského zákoníku

„Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“

Protiprávní mezinárodní osvojení a náhradní mateřství

- italský manželský pár využil náhradní mateřství v Rusku, kde je, na rozdíl od Itálie, povoleno; v Rusku zapsáni do rodného listu jako rodiče dítěte
- po příjezdu do Itálie rodiče obviněni z porušení italského zákona o osvojení
- testy DNA ukázaly, že muž není biologickým otcem dítěte; absence biologické vazby na matku → osmiměsíční dítě odebráno a následně osvojeno jiným párem
- mezi domnělymi rodiči a dítětem neexistoval rodinný život (absence biologických vazeb a krátká doba soužití): kontroverzní! (žili společně po dobu 6 měsíců), důraz na protiprávní jednání
- posuzováno z hlediska respektu k soukromému životu
- jednáním domnělých rodičů došlo k porušení vnitrostátních zákonů o mezinárodním osvojení, zájem dítěte, široký prostor států pro uvážení – eticky citlivé otázky
- složitá volba mezi umožněním pokračování vztahu a tudíž zlegalizováním protiprávní situace a nalezením rodiny podle právní úpravy o osvojení, důraz na veřejný zájem nelegalizovat situaci vzniklou v rozporu s platnými předpisy
- dítěti nebyla způsobena nevratná újma
- neporušení čl. 8 Úmluvy
- *Paradiso a Campanelli proti Itálii, velký senát, č. 25358/12, 24.1.2017*

Neuznání příbuzenského vztahu mezi biologickým rodičem a dětmi počatými v náhradním mateřství

- francouzský manželský pár uzavřel dohodu o náhradním mateřství v Kalifornii, muž biologickým otcem dvojčat, v USA rodiče zapsáni do rodného listu
- po návratu do Francie řízení o neplatnosti zápisu narození trvající 8 let, zápis v matrice proveden v rozporu s veřejným pořádkem, rodičovství neuznáno
- příbuzenství je důležitou součástí identity jednotlivce, dvojčata ve stavu právní nejistoty, existence příbuzenského vztahu bez právních účinků, nejistota ohledně přiznání francouzského občanství
- pokud jeden z rodičů biologickým rodičem, odepření právního uznání příbuzenství je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte → porušení práva na respektování soukromého života dětí
- *Mennesson proti Francii, č. 65192/11, 26.6.2014*
- francouzský kasační soud se obrátil na ESLP s žádostí o vydání posudku dle Protokolu č. 16 k Úmluvě (vydán 10.4.2019)
- důraz na nejlepší zájem dítěte
- státy mají možnost volby prostředků pro uznání příbuzenství, nemusí se tak stát formou uznání rodných listů vydaných v zahraničí, ale např. osvojením

Děkuji za pozornost.

E-mail: epetrova@msp.justice.cz

Tel.: 221 997 448